

Економічна теорія

УДК 331.5

Романіка Тетяна Костянтинівна

*аспірант кафедри економічної теорії та економічних методів управління
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

Романика Татьяна Константиновна

*аспирант кафедры экономической теории и экономических методов управления
Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина*

Romanika Tetiana

*Postgraduate Student of Department of
Economic Theory and Economic Methods of Management*

V. N. Karazin Kharkiv National University

ORCID: 0000-0002-6570-0070

**ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ В УМОВАХ
ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ
ОСОБЕННОСТИ МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ В УСЛОВИЯХ
ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ
FEATURES OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN DIGITAL
ECONOMICS**

***Анотація.** Четверта промислова революція суттєво впливає на ринок праці та молодіжне безробіття. Вирішення проблеми молодіжного безробіття стає актуальним завданням економічної політики кожної країни світу. Скорочення обсягів зайнятості серед молоді, особливо у кризових та післякризових умовах, є однією з найбільш серйозних проблем. Невирішені проблеми працевлаштування молоді мають такі соціально-економічні наслідки: зростання безробіття; зниження рівня життя; поширення пасивних нерегламентованих і деструктивних моделей поведінки; збільшення зовнішньої трудової міграції; психологічні зміни, які*

призводять до втрати мотивації до праці, зміни ціннісних орієнтацій і падіння легальної зайнятості. Цифрова економіка змінює зміст праці, її організацію та форми. Вона породжує нові можливості для молоді та одночасно створює безліч ризиків та проблем. Адаптація ринку праці до динамічних технологічних процесів потребує більш глибокого вивчення впливу цифрової економіки на молодіжне безробіття, вироблення інституційних каналів включення молоді в суспільне відтворення. Подолання негативного впливу цифрової економіки на зайнятість знаходиться на шляху формування інклюзивного середовища, тісної інтеграції виробництва та освіти, ефективної політики підтримки молодіжної зайнятості, а також державного регулювання соціально-трудових відносин. Сучасні технології супроводжується змінами змісту праці, вимагають нового профіля спеціальностей, нових знань, як технічного характеру, так і гуманітарного. Для підвищення ефективності зайнятості молоді доцільним є перебудова системи освіти. В статті охарактеризовано особливості молодіжного безробіття в Україні, його причина та наслідки. Проаналізовано теорії економічної науки дослідження ринку праці, зокрема явища безробіття. Запропоновано шляхи подолання молодіжного безробіття за допомогою актуалізації зайнятості на цифрових платформах.

Ключові слова: *молодіжне безробіття, зайнятість, ринок праці, цифровізація економіки, інклюзивне середовище, компетентності.*

Анотація. *Четвертая промышленная революция существенно влияет на рынок труда и молодежную безработицу. Решение проблемы молодежной безработицы становится актуальной задачей экономической политики каждой страны мира. Сокращение объемов занятости среди молодежи, особенно в кризисных и посткризисных условиях является одной из самых серьезных проблем. Нерешенные проблемы трудоустройства*

молодежи имеют такие социально-экономические последствия: рост безработицы; снижение уровня жизни; распространение пассивных нерегламентированных и деструктивных моделей поведения; увеличение внешней трудовой миграции; психологические изменения, которые приводят к потере мотивации к труду, изменения ценностных ориентаций и падение легальной занятости. Цифровая экономика меняет содержание труда, его организацию и формы. Она порождает новые возможности для молодежи и одновременно создает множество рисков и проблем. Адаптация рынка труда к динамическим технологическим процессам требует более глубокого изучения влияния цифровой экономики на молодежную безработицу, выработки институциональных каналов включения молодежи в общественное воспроизводство. Преодоление негативного влияния цифровой экономики на занятость идет по пути формирования инклюзивной среды, тесной интеграции производства и образования, эффективной политики поддержки молодежной занятости, а также государственного регулирования социально-трудовых отношений. Современные технологии сопровождается изменениями содержания труда, требуют нового профиля специальностей, новых знаний, как технического характера, так и гуманитарного. Для повышения эффективности занятости молодежи целесообразна перестройка системы образования. В статье охарактеризованы особенности молодежной безработицы в Украине, его причины и последствия. Проанализированы теории экономической науки исследования рынка труда, в частности явления безработицы. Предложены пути преодоления молодежной безработицы с помощью актуализации занятости на цифровых платформах.

Ключевые слова: *молодежная безработица, занятость, рынок труда, цифровизация экономики, инклюзивная среда, компетентности.*

Summary. *The fourth industrial revolution significantly affects the labor market and youth unemployment. Solving the problem of youth unemployment is becoming an urgent task of the economic policy of every country in the world. Reducing youth employment, especially in crisis and post-crisis conditions, is one of the most serious problems. Unresolved youth employment problems have such socio-economic consequences: rising unemployment; decline in living standards; the spread of passive unregulated and destructive patterns of behavior; increase in external labor migration; psychological changes that lead to a loss of motivation to work, changes in value orientations and a drop in legal employment. The digital economy is changing the content of labor, its organization and forms. It creates new opportunities for young people and at the same time creates many risks and problems. Adaptation of the labor market to dynamic technological processes requires a deeper study of the impact of the digital economy on youth unemployment, and the development of institutional channels for involving young people in social reproduction. Overcoming the negative impact of the digital economy on employment is on the path to creating an inclusive environment, tight integration of production and education, an effective policy to support youth employment, as well as state regulation of social and labor relations. Modern technology is accompanied by changes in the content of labor, they require a new profile of specialties, new knowledge, both technical and humanitarian. To improve the efficiency of youth employment, it is advisable to restructure the education system. The article describes the features of youth unemployment in Ukraine, its causes and consequences. Theories of economic science of labor market research, in particular the phenomenon of unemployment, are analyzed. Ways to overcome youth unemployment by updating employment on digital platforms are proposed.*

Key words: *youth unemployment, employment, labor market, digitalization of the economy, inclusive environment, competencies.*

Молодь представляє собою не тільки багатокількісну групу населення, але є вагомим ресурсом економічного прогресу, носієм інтелектуального капіталу суспільства, джерелом поповнення трудових ресурсів. Молодіжне безробіття скорочує потенціал. В країнах, в яких ця проблема не вирішується гідним чином, втрачається можливість сталого розвитку, соціальної гармонії та економічної ефективності.

Постановка проблеми. Безробіття є серйозним макроекономічним показником не стабільності економіки. Безробіття – це соціально-економічне явище, за якого частина працездатного населення не може знайти роботу. Сучасній ринковій економіці безробіття не менш притаманне, а є просто її невід’ємним явищем, носить масовий та тривалий застійний характер. Особливо гостро відчувається така його складова, як молодіжне безробіття.

Реалізація соціальних цілей розвитку його стійкого інклюзивного стану, досягнення соціальної справедливості та зростання рівня та якості життя – все це є задачами макроекономічної ефективної політики. Серед основних її завдань – вирішення проблеми молодіжного безробіття.

Дослідженню різнобічних аспектів формування та розвитку молодіжного ринку праці присвятили свої роботи відомі зарубіжні науковці, зокрема Р. Джекман, Р. Леярд, К. Маккенн, Д. Мортенсен, Р. Філер, Д. Хаммермеш, Х. Холзер та ін. Серед вітчизняних учених проблемами забезпечення ефективної зайнятості молоді займалися І. Бондар, М. Долішній, Т. Заяць, Т. Кір’ян, Е. Лібанова, Л. Лісогор, Л. Ткаченко, Л. Шаульська, В. Онікієнко, В. Покришук, І. Петрова та ін.

Метою статті є розкриття особливостей молодіжного безробіття в умовах цифрової економіки.

Виклад основного матеріалу. Молодіжне безробіття можемо визначити, як соціально-економічне явище, при якому частина працездатного, й того, що бажає працювати, населення у вікових рамках від

16 до 34 років, не може знайти роботи за своєю спеціальністю або працевлаштуватися взагалі (межі вікового інтервалу в національному просто я можуть коливатися).

Наприклад в Бразилії до безробіття серед молоді відноситься частка робочої сили у віці від 16 до 29 років, яка немає роботи, але доступна для працевлаштування та шукає роботу (за методологією МОП) [1].

В Китаї молодь – це частка працездатного населення у віці від 16 до 34 років [2].

В Пакистані для визначення молодіжного безробіття користуються методологією Міжнародної організації праці.

Відповідно до закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» молодь, молоді громадянин – громадяни України віком від 14 до 35 років [3].

Загальна чисельність населення планети на 01.04.2018р. становить 7599718219 осіб. Число люди у віці від 15 до 29 років досягає 1,8 млрд. чоловік, і майже 87% з них живуть в країнах, що розвиваються [4]. В глобальному масштабі молодь складаю четверту частину населення світу. При цьому кількість безробітної молоді в світі на кінець 2017р. складала 70,9 млн. осіб. В доповіді ООН «Глобальні показники зайнятості молоді» за 2017р. ідеться про те що у 2018р. очікується збільшення молодіжного безробіття ще на 200000 чоловік, досягнувши загальної кількості 71,1 млн. осіб [5].

Вирішальним фактором, який визначає вік статевої зрілості, є те, що в цьому віці молодь вступає в суспільне життя і в сучасному суспільстві вперше стикаються з безліччю ризиків.

За віковим складом ринок праці молоді можна поділити на такі категорії:

- ✓ підліткова група (до 18 років);
- ✓ студенти та молоді люди, які завершують професійну підготовку

(18 -24 роки);

✓ молоді люди (25-29 років), які зробили свій професійний вибір.

Однак у умовах ринкової економіки саме ця частина населення найбільш часто стикається з проблемами працевлаштування. Для молодих людей, які не мають досвід роботи, а отже не відповідають всім вимогам потенційних роботодавців, вона стоїть особливо гостро.

Скорочення обсягів зайнятості серед молоді на даний час є однією з найбільш серйозних проблем. Невирішені проблеми працевлаштування молоді мають вагомі соціально-економічні наслідки такі як, зростання безробіття; зниження рівня життя; поширення пасивних нерегламентованих і деструктивних моделей поведінки; збільшення зовнішньої трудової міграції; психологічні зміни, які призводять до втрати мотивації до праці, зміни ціннісних орієнтацій, падіння легальної зайнятості. Молодіжне безробіття досить економічно небезпечний тому, що має багато серйозних соціальних негативних наслідків, зокрема з молодіжного безробіття поповнюються ряди злочинців і, як наслідок, загострюються кримінальна ситуація в країні.

Виходячи на ринок праці в ролі суб'єкта, молода людина стикається з декількома ризиками. Як це не парадоксально, але вважаючи себе молодим спеціалістом у певній галузі, наділеним ентузіазмом потенціалом та бажанням працювати, виходячи на ринок праці в ролі суб'єкта, молодь усвідомлює, що усі її знання та навички є нічим порівняно з головною вимогою роботодавця – досвідом роботи.

В сучасній економічній науці існує багато різних інтерпретацій кейнсіанської та неокласичної теорії безробіття, а також спроби поєднати їх між собою, протилежні, по суті, ці дві теорії. Як показує практика, жодна з них не може довести свою перевагу у зв'язку з тим, що різні країни в різні історичні періоди брали їх за основу економічної політики та отримували різні результати.

Представники інституційного та поведінкового напрямку дослідження безробіття розвинули альтернативні пояснення причин розбалансованості ринку праці; тому пошук відповідей на скорочення безробіття вони вбачають у площині інституційних реформ, які визначають поведінку індивіда на ринку праці.

Економічна наука взагалі розвинула наступний аналітичний інструментарій та сформулювала низку фундаментальних теоретичних положень, що дають змогу досліджувати особливості та закономірності розвитку ринку праці зайнятості та безробіття. Але в силу ускладнення соціально-економічного розвитку, впливу глобалізації та цифровізації економіки на ринок праці, методологія дослідження молодіжного безробіття оновлюється за рахунок міждисциплінарного синтеза (поєднання) економічної науки та соціології, соціальної філософії, глобалізації та психології, досліджень розгортання інституційної обумовленості нестандартних форм зайнятості та особистих моделей поведінки.

Молодіжне безробіття, як особлива форма безробіття, є не тільки більш складною, більш соціальною гострою, але й такою, що найбільш негативно впливає на економічний розвиток. Поряд з виокремленими основними наслідками безробіття – недовиробництво ВВП, зменшення податкових надходжень, збільшення державних видатків, молодіжне безробіття має ще серйозніші наслідки – як недополучення людського капіталу, втрати стійкості зростання, соціальної злагоди.

Сучасний ринок праці визначається дією суперечливих тенденцій, узгодження яких дозволить збалансувати кількісні та якісні показники попиту та пропозиції робочої сили. Перша тенденція – відсутність відповідної залежності рівня зростання ВВП від обсягу збільшення робочих місць. В умовах цифровізації економіки та використання технологій штучного інтелекту робоча сила активно витискається з ринку праці. Чим більше технологічно розвинута країна, тим складніше розв'язати

накопичені проблеми. Державна молодіжна політика на ринку праці повинна випереджаючи подбати над створенням робочих місць у другій економіці – економіці створення молодіжного потенціалу: здоров'я, освіта, культура тощо.

Друга тенденція – зростаюча потреба в залучення молодих людей до новітніх професій, які потрібні новітньому технологічному укладу.

Цифровізація економіки асиметрично впливає на ринок праці та молодіжне безробіття. Це знаходить свій прояв у наступному:

- зростанням можливостей технологічних нововведень (роботизація, штучний інтелект редагування генома людини) та система відносин сфері економіки, яка не дозволяє в повній мірі використовувати цей потенціал;

- створення нових робочих місць, які вимагають нових компетентностей, професії та невідповідна структура випускників навчальних закладів. Така ситуація веде до виникнення вакансій в технологічному секторі економіки при одночасному зростанні рівня безробіття;

- абсолютизація технологічного детермінізму, опора на кваліфікаційні та освітні характеристики молодих робітників, що веде до фрагментації людського потенціалу. Удосконалення господарського устрою потребує, навпаки, врахування зрілої цілісної якісної людини з відповідними поведінковими характеристиками менталітетом та ідеологією;

- зростання безробіття в умовах економічного спаду в період бурхливого технологічного розвитку в фазі економічного буму веде до ще більш темпів зростання безробіття.

Трансформація соціально-трудова відносин на ринку праці стикаються з інституційною недосконалістю, що проявляється в розмиті поняття зайнятий – безробітний, зайнятий – самозайнятий, виробник – споживач та інше, появою новітніх нестандартних форм зайнятості:

розподіл працівників, розподіл праці, тимчасова зайнятість, робота на базі ІКТ, робота на основі ваучерів, портфельна робота, краудсорсинг, спільна зайнятість.

Тенденції розвитку зайнятості та безробіття в умовах цифровізації спряжені з поглибленням старих та появою нових провів нерівності в доходах та людському розвитку, посилюються нерівності в можливостях, що поширюються: прекарізаційна зайнятість, безробіття, розриви в якості освіти, охорони здоров'я, соціальна інклюзія, втрати цінності праці тощо.

Для розв'язання накопичених потреб у сфері зайнятості та інших сферах суспільного виробництва актуалізується потреба в інтелекті, як здатність людини виявляти існуючі проблеми розвитку та знаходити шляхи їх вирішення, як здатність переходу від знання, що ми використовуємо, до нового знання, через усвідомлення незнання. Інтелект, як драйвер сучасного розвитку, потребує нової людини.

Сучасні технології супроводжується змінами змісту праці, вимагають нового профіля спеціальностей, нових знань, як технічного характеру, так і гуманітарного. Для підвищення ефективності зайнятості молоді потрібно перебудувати свою освіти. Вона повинна стати гнучкою, співпрацювати з суспільним відтворенням, а також вивчати та реагувати на потребу сучасних технологічних зрушень.

Загальні тенденції зростання молодіжного безробіття мають свої національні особливості, які відображають стан соціально-економічного розвитку країни, геополітичну та демографічну структуру, інституційні та ментальні характеристики.

Україна на даний момент не вийшла на траєкторію стійкого зростання. Ринкова перебудова економіки постійно супроводжується структурними дисбалансами, падінням продуктивності праці декваліфікацією робітників, постійним зростанням кількості молодіжного безробіття.

В таких умовах склалася ситуація зростання музику відтоку активної частини населення, особливо молоді, закордон. Припинити цю ситуацію неможливо без сталого зростання рівня та якості життя населення в Україні, не нижчого ніж в країнах Європи, а також розвинутої ринку праці за рахунок технологічного оновлення виробництва та освітніх послуг високої якості.

В стратегічних заходах подолання молодіжного безробіття важливу роль відіграє створення інклюзивного інституційного режиму, інтеграція молоді в суспільно корисну діяльність.

З домінування в економіці країни інклюзивних інститутів складаються найбільш ефективні можливості скоротити або подолати зовсім молодіжне безробіття.

Стратегія соціально-економічного розвитку багатьох країн Європи одним з фундаментальних заходів є створення або удосконалення інституційного середовища.

Соціальна інклюзивність є однією з трьох основних цілей молодіжної політики ради Європи. Порядок денний на 2020р. підкреслює пріоритет соціальної інтеграції молоді.

Україна і деякі інші постсоціалістичні країни є прикладом екстрактивної моделі економіки. Вона характеризується недосконалістю сили закону та порядку, прийняттям економічних рішень на користь невеликої кількості людей, яка й контролює власність, обмежує доступ до ресурсів країни вузьким колом представників еліти. Саме такий стан в економіці країни супроводжував велике безробіття серед молоді та велику хвилю міграції.

Національну політику подолання молодіжного безробіття слід розглядати як складову національної безпеки, вона повинна бути всеосяжною та дієвою та включати заходи економічного політичного та соціального характеру.

Висновки. Серед напрямів державної політики подолання молодіжного безробіття особливу роль відіграють:

- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, підприємництва та самозайнятості;
- удосконалення інституційного середовища в бік інклюзивного сектора розвитку із залучення молоді до суспільно корисної діяльності;
- державно-приватне партнерства;
- заходи стимулювання попиту та пропозиції робочої сили на базі виявлення найбільш конкурентоспроможних якісних характеристик;
- переформування зв'язків закладів освіти з реальної економікою, встановлення більш тісних зв'язків з потребами цифрової економіки, налагодження проходження практики на виробництві з подальшим працевлаштуванням.

Література

1. Колодко Г. В. Куда идет мир: политическая экономия будущего / Г.В. Колодко: пер. с. пол. Ю. Чайникова. М.: Магистр, 2014. 528 с.
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, схвалена Розпорядженням Кабінету міністрів України від 17 січня 2018 р. №67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
3. Група Всемирного банка. Доклад о мировом развитии 2016 «Цифровые дивиденды». URL: <http://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23347/210674Rusum.ddd>
4. Колот А. Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудої сфері: феномен прекарізації / А. Колот // Ринок праці. 2009. № 8. С. 3-14.
5. Ангелко І. В. Неформальна зайнятість населення України в сучасних

умовах господарювання / І. В. Ангелко // Український соціум. 2010. № 3(34). С. 124-132.

References

1. Kolodko Gh. V. Kuda ydet myr: polytycheskaja ekonomyja budushhegho / Gh.V. Kolodko: per. s. pol. Ju. Chajnykova. M.: Maghystr, 2014. 528 s.
2. Konceptija rozvytku cyfrovoji ekonomiky ta suspiljstva Ukrajiny na 2018-2020 roky, skhvalena Rozporjadzhennjam Kabinetu ministriv Ukrajiny vid 17 sichnja 2018 r. #67-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-a%D1%80>
3. Ghrupa Vsemyrnogho banka. Doklad o myrovom razvytyy 2016 «Cyфровые dyvydend» URL: <http://openknolege.worldbank.org/bitstream/handle10986/23347/210674Rusum.ddd>
4. Kolot A. Transformacija instytutu zajnjatosti jak skladova ghlobaljnykh zmin u socialjno-trudovij sferi: fenomen prekarizaciji / A. Kolot // Rynok praci. 2009. # 8. S. 3-14.
5. Anghelko I. V. Neformaljna zajnjatistj naselennja Ukrajiny v suchasnykh umovakh ghospodarjuvannja / I. V. Anghelko // Ukrajinsjkyj socium. 2010. # 3(34). S. 124–132.